

NACRT-PROJEKT NOVE ZNANSTVENE¹ GRAMATIKE SUVREMENOGA MAKEDONSKOG STANDARDNOG JEZIKA

Ljudmil Spasov, Iskra Panovska-Dimkova *

Filološki fakultet „Blaže Koneski”, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij”, Skopje

Prirodni jezik odražava čovjekov svjetonazor, pa je prema tome jezik odraz antropocentričkog sustava opisa objektivnog svijeta, što je za nas polazna pozicija. Odatle proizlazi da postoje dvije strane čovjekova *razmišljanja*. Prva je model percepcije svijeta ugrađen u svakome čovjeku i rezultat je genetskih mogućnosti te kolektivnog i osobnog iskustva. Drugu čine načini opisa svijeta (nominalizacija i linearizacija) u konkretnom jeziku, što također ovisi o zajednici koja se služi određenim jezikom, ali i o mogućnosti (stupnju sposobnosti za služenje jezikom), nadarenost jedinice koja pripada konkretnom jezičnom kolektivu.

Prema tome, gramatički opis mora poći od univerzalne jezične semantike zajedničke svim prirodnim jezicima, koji su postojali i koji postoje, i pokazati pravila građenja gramatike, formalizacije/formalizacijâ iskaza, pa čak i idiomatizacije makedonskog jezika. Pritom, gramatika suvremenog makedonskog standardnog jezika mora poći od onoga što je norma (sa svim njezinim ograničenjima, v. prije), dok varijantnosti treba opisati kao jezičnu funkciju ili stilsku razliku.

Ključne riječi: *formalna gramatika, semantička gramatika, pragmatika, makedonska gramatika, slavenske gramatike, fonetika, fonologija, pravopis, gramatika teksta*

1. KRATAK PREGLED DOSADAŠNJIH GRAMATIČKIH AKTIVNOSTI IZ PODRUČJA MAKEDONSKOGA JEZIKA

Iako se na prvi pogled čini kako je naša gramatičarska tradicija siromašna, povijest makedonske lingvistike (jezikoslovlja) ukazuje na to da postoji više dovršenih ili nedovršenih dijakronijskih i sinkronijskih gramatičkih opisa prestižnih varijanata makedonskoga pismenog jezika. U tom smislu najprije treba spomenuti *Kratku slavensku gramatiku* (Кратка словенска граматика) Grigora Prličeva iz 1868. godine (Prličev, 1994.), *Slaganje riječi* (Слогница речовска) Đorđija Pulevskog (Pulevski, 1880.; Ristovski,

* Ljudmil Spasov, Filološki fakultet „Blaže Koneski”, Skopje, e-mail: ljspasov@ukim.edu.mk

* Iskra Panovska-Dimkova, Filološki fakultet „Blaže Koneski”, Skopje, e-mail: ipdimkova@yahoo.com

1996., 1996.), *Misli o bolgarskom² jeziku* (*Мисли за болгарскиот јазик 1. i 2.*) Partenija Zografskog (Zografski, 1858.; Ristovski, 1996.), *Abecedar* (*Абеџедар*) iz 1925. godine, zatim *Makedonsku gramatiku* (*Македонска граматика*) Đorđija Kiselinova (Risteski, 1991.), *Gramatiku makedonskog jezika* (*Грамматика по македонскиот јазик*), izdana 1953. nakon Rezolucije Informbiroa itd. Pritome, razumije se, nemamo na umu gramatičke opise različitih makedonskih govora. Nakon formiranja makedonske države (na I. zasjedanju ASNOM-a, 1944. god.), gramatičarsko je djelovanje započelo *Gramatikom makedonskog jezika* (*Грамматика на македонскиот јазик*) Krume Kepeskog (Kepeski, 1950.), nakon čega slijedi gramatički opis makedonskog književnog jezika u poznatom *Vodiču kroz slavenske jezike* (*Guide to the Slavonic Languages*) Reginalda de Braya (R. de Bray, 1951.), potom *Gramatika* (*Grammar of the Macedonian Literary Language*) Horacea G. Lunta iz 1952. (reprint: Spasov, 1998., 2003.) i svakako najcjelovitiji i najobimniji tekst koji daje *Gramatika makedonskog književnog jezika* (*Грамматика на македонскиот литературен јазик*) Blaže Koneskog (1. i 2. dio, 1952./1953. god.) te zajedničko izdanje s manjim nadopunama iz 1965. godine. Mnoga značajna rješenja određenih gramatičkih pitanja povezanih sa suvremenim makedonskim standardnim jezikom (SMSJ) dao je Blagoja Korubin (v. Korubin, 1969.–1986., *Jezik naš današnji I.–IV. /Јазикот наши денешен/*, 1990.), koji nažalost nije dao i cjelovitu gramatiku makedonskoga književnog jezika. Uz gore spomenute i drugi su se strani znanstvenici posvetili makedonskom književnom/standardnom jeziku pa su nastale gramatike koje više ili manje polaze od osnovnoga djela: Gramatike Koneskoga. To su gramatike Mareša (1994.), Friedmana (1992.; Spasov, 2003.), Topolińske (1995.), Pianke (rukopis), Usikove (1985., 2000.), Kovaljova (1977.), Bošnjakovića (1986.) i drugih.

Gramatika Koneskoga, kao što je i poznato, postala je uzor za proučavanje određenih gramatičkih pitanja u zemlji i inozemstvu, osnova gramatikâ makedonskog jezika namijenjenih za uporabu u osnovnim i srednjim školama, te osnovna sveučilišna gramatika u nastavi makedonskog jezika na domaćim, ali i na stranim sveučilištima. Njezino je značenje svojevrsan preokret u makedonskoj jezičnoj znanosti. Ona je u odnosu predmeta opisa makedonskog jezika stabilizirala normu, te istovremeno usmjerila njezin daljnji razvoj.

Gramatika makedonskoga književnog jezika Blaže Koneskog normativna je gramatika s obzirom na to da preporučuje pravilnosti makedonskog književnog jezika. Opisujući sve jezične razine (od fonetske do morfosintaktičke) ona je i opisna. Fascinantna je znanstvena metoda opisa. Korak naprijed napravljen je primjenjivanjem najmodernijih dostignuća tadašnje slavistike. Opis polazi od sadržaja jezičnih struktura jer je prihvaćen princip kojim forma oslikava sadržaj, ali i kojim forma prikladno utječe na sadržaj. Jako je važno istaknuti da Koneski nije robovao tadašnjim znanstvenim stereotipima pa se u njegovoj *Gramatici* susrećemo s tumačenjima određenih pojava, poput sekundarne prijelaznosti glagola, koje kao znanstvena pitanja postaju općeprihvaćena u znanosti tek mnogo kasnije.³ Jednostavno rečeno, Koneski ima viziju i znanstvenu intuiciju postaviti i riješiti probleme na originalan način. Iz toga se može zaključiti da je Blaže Koneski u pedesetim godinama 20. stoljeća podario makedonskom narodu djelo trajne vrijednosti. Kako vrijeme prolazi, postaje jasno da vrijednost ovoga djela postoji te da čitanje istoga nudi rješenja i za nova pitanja što se javljaju tijekom vremena.⁴

Osvrćući se na povijest makedonske jezikoslovne misli treba istaknuti da su makedonski intelektualci 19. stoljeća, a to su između ostalih Zografski (Zografski, 1858., 1859.), Pulevski (Pulevski, 1880., 2003.) te Misirkov, bili ispred svojega vremena stvorivši radove teorijskih pogleda koji korespondiraju sa strukturalizmom 20. stoljeća. U knjizi *O makedonskim stvarima (За македонските работи*, Misirkov, 2003.), u poglavlju posvećenom makedonskom književnom jeziku, kao i na drugim mjestima u knjizi, Krste Misirkov pokazuje izvanredno poznavanje strukturalističke lingvistike koja će postati dominantan pravac u slavistici nakon 20-ih godina 20. stoljeća, u okvirima poznate Praške škole (Spasov, 1997., 2003.).

Misirkov⁵ i Koneski polaze sa sličnih metodoloških pozicija smatrajući da je jezik psihološki i sociološki fenomen, što znači da prirodni jezik predstavlja sredstvo komunikacije među ljudima te da je istovremeno i odraz posebnosti jedne društvene zajednice (u ovom slučaju makedonske), time što je njegovo suvremeno stanje posljedica njegova evolucijskog razvoja pa u tom smislu predstavlja bitno obilježje te društvene zajednice.⁶ Njihov pogled na jezični sustav polazi od činjenice da jezične jedinice, krenuvši od glasova do diskursa, predstavljaju strukture s funkcijom. Te se strukture nalaze u međusobnom odnosu (sintagmatskom) i sve, osim glasovnih, imaju svoju paradigmu. Jezik se razvija ovisno o društvenim promjenama, a povijest jezika opisuje evoluciju koja je dovela do pojave suvremenoga jezičnog sustava.⁷

2. PREDMET OPISA

Predlažemo da nova makedonska gramatika ima širi predmet opisa od obično prihvaćenih standarda. Potrebno je, dakle, opisati normu (sa svim promjenama tijekom njezine evolucije), ali i iz višestrukih razloga pokazati njezinu varijantnost prisutnu u makedonskim uvjetima. Neki su od njih široka prihvaćenost standarda u odnosu prema još uvijek živim dijalektima, a osobito prema lokalnim govorima starih gradskih jezgri kao što su Kukuš, Štip, Skoplje, Veles, Prilep, Bitola i Ohrid, čiji je govorni idiom tijekom 19. stoljeća i kasnije bio prestižan i predstavljao zamjenu za nepostojanje jednog šire prihvaćenog normiranog jezika (v. Korubin, 1965.–1989.). Ipak, u nas ne postoji češka ili slovenska situacija gdje osim postojanja standardnog jezika, postoji i općeprihvaćen razgovorni i pismeni jezik (koine).⁸ Procesi demokratizacije društva krajem 20. i početkom 21. stoljeća isto tako imaju utjecaj na standardnojezičnu normu, osobito na kulturni idiom. Tako dosadašnji stereotip o književnom jeziku, prvenstveno kao o jeziku lijepe književnosti i jeziku intelektualaca, više ne vrijedi. SMSJ, s povećanom varijantnošću, rabe različiti socijalni slojevi društva (v. na primjer, Trenevski, 1997. i Jovanova-Grujovska, 2002.).

Iz svega rečenog proizlazi kako treba poći od pravila jezičnog općenja koja su postavljena i opisana u Gramatici Koneskoga (fonetska, tvorba riječi, morfosintaksička, sintaksička), ukazati na varijantnost tamo gdje je prisutna, na njezin opseg, kao i na njezino funkcioniranje u različitim domenama općenja (funkcionalni stilovi, v. Minova-Đurkova, 2003.). Dakle, predmet bi ovakvoga opisa trebao predstavljati suvremenu standardnu normu makedonskog jezika na svim razinama. Međutim, dati definiciju takve norme, kao i jezične norme uopće, osobito je teško. Definicije koje shvaćaju normu kao društvenu pojavu i

povijesno konvencionalnu činjenicu (usp. Stepanov, 1966.: 173.), ne jamče egzaktnost. S druge strane, izjednačavanje norme s propisanim uzusom ne poklapa se u cijelosti s intuitivnim razumijevanjem ovoga termina. Na primjer, kao norma je prihvaćena uporaba prijedloga *na* (на) i *od* (од) u genitivno-posvojnim sintagmama tipa: *куката на Трајковци* – *куката од Трајковци* (*kuća Trajkovaca* – *kuća od Trajkovaca*)⁹ iako kodificirani uzus pretpostavlja prijedlog *na* (на) u ovoj uporabi. Spomenimo i to da se normativno govori i u Bitoli i u Prilepu i u Skoplju, u određenim situacijama i u Štipu, ali ipak postoje odstupanja od kodificiranog uzusa, što se ogleda na primjerima šireg odnosno tješnjeg izgovora vokala, različite frekvencije modela tvorbe riječi, različite uporaba *ima* (има) konstrukcija itd.

Prema tome, u predmet opisa treba ući opis fonetske i gramatičke norme koja je prema ocjeni intelektualnog sloja društva prihvaćena kao pravilna i ima općenarodni opseg, tj. nije regionalno obilježena. Zato se norma ne može definirati, nego se mora pokazati preko opisa materijala. Ne treba zaboraviti da društvena norma prihvaća i neka odstupanja od kodifikacije, i to obično ona koja imaju zajednički opseg i koja su teritorijalno neovisna. I osim činjenice da je norma makedonskog jezika kodificirana relativno nedavno (1903.–1945.), već je sazdana društvena norma općeg opsega s prihvatljivom varijantnošću (v. radove Korubina, 1969.–1986.). Općenito, standardnojezična makedonska situacija krajem 20. i početkom 21. stoljeća predstavlja tipičnu sliku razvoja društvenojezične norme koja je s jedne strane otvorena prema određenim perifernim i regionalnim utjecajima, dok s druge strane odbacuje izvjesne procese i ne prihvaća ustroje strane sustavu¹⁰. To predstavlja još jednu potvrdu činjenici da je nužan njezin suvremeni opis.

3. METAJEZIK OPISA

3.1. Kratak pregled principa opisa suvremenih slavenskih standardnih jezika¹¹

Gramatički je opis po svojoj prirodi složena stvar jer osim gramatičke razine u užem smislu riječi obuhvaća i fonetsko-fonološku razinu, odnosno razinu linearizacije glasova. Prema tome, treba donijeti odluku hoće li fonetsko-fonološka razina biti prva ili posljednja razina opisa gramatike suvremenog makedonskoga standardnog jezika. U znanosti su poznati opisi slavenskih standardnih jezika gdje je fonološka razina predstavljena u posljednjoj (trećoj) knjizi (v. Gramatika SPJ, 1984.₁, 1984.₂). Međutim, činjenica je da više opisa gramatika suvremenih slavenskih standardnih jezika polazi od fonetsko-fonološke razine, što je predstavljeno u prvoj knjizi serije (v. npr., Gramatika SRLJ 1970., Gramatika SSJ 1974.–1975., Gramatika SBKJ 1982.–1984., Sintaksa HKJ 1991., Gramatika SHJ 1997. i dr.)¹²

Od ove sheme odstupa *Slovenska slovnica* Jože Toporišiča (v. sva izdanja od 1976. do 2000. g.) koja je uređena ciklično. U prvom krugu polazi od određenja mjesta slovenskoga književnog jezika¹³ u okvirima njegovih funkcijskih uloga, gdje je poznato da ima više funkcionalno ograničenih jezičnih idioma (nasuprot književnom jeziku nalazi se zajednički govorni jezik sa svojom pisanom varijantom, zatim ljubljanski govorni jezik sa svojom pisanom varijantom, pa regionalni jezici, npr. kranjski itd.). Zatim nastavlja s kratkim prikazom fonetike i funkcionalne fonetike (u duhu Praške škole), tvorbe riječi i morfologije.

Ono što je važno i što predstavlja novost u odnosu na druge opise slavenskih jezika, dio je posvećen građenju, odnosno funkcioniranju jezičnog teksta (komunikacija – *sporočanje*).

Dakle, u suvremenim se opisima slavenskih književnih jezika napušta mladogramatičarski i kvazistrukturalistički princip prema kojemu jezične razine postoje neovisno jedna o drugoj. Dapače, nastoji ih se promatrati u funkcionalnom jedinstvu. Revoluciju u ovom smjeru napravila je *Gramatika suvremenog ruskog književnog jezika* iz 1970. godine (v. Gramatika SRLJ 1970.), čiji opis polazi od teorijskih principa češke lingvistike te se sastoji od metajezičnih pravila (apstraktnih shema – modela) prirodnoga jezika i njihovog funkcioniranja/manifestacija te njihove uporabe u ruskom jeziku. Funkcionalnost postaje vodeća linija u opisu suvremenih slavenskih jezika. Međutim, gotovo sve gramatike suvremenih slavenskih književnih jezika (osim, donekle, Toporišičeve) završavaju sintaksom. Niti jedna ne tumači načine građenja teksta i pravila njegove strukturalizacije/formalizacije.

Sasvim suprotno ovom pristupu koncipirani su današnji priručnici za učenje tzv. svjetskih jezika – engleskoga, njemačkoga, francuskoga itd. Polaznici tečajeva za učenje ovih jezika najprije uče stvarati tekstove (polazi se od pretpostavke da posjeduju izvjesna općecivilizacijska poznavanja tih jezika), pa zatim svladavaju pravila fonetike, morfonologije itd. Ovaj pristup, *mutatis mutandis*, primijenjen je i u gramatičkim opisima europskih jezika (v. npr., Hockett 1958., Pianka 1969., Priručnik PL 1975., Comrie 1979., Mak Donald 2000. i dr.).

Ponovno treba spomenuti znanstvenu intuiciju Blaže Koneskog (Koneski, 1965.), koji u svojoj Gramatici ne daje samo jednostavne primjere za ilustraciju gramatičkih, fonoloških i drugih pravila, nego i izvatke iz tekstova ukazujući konstantno na načine građenja teksta svojstvenih makedonskom jeziku.

Iz svega rečenoga, jasna je naša namjera da poseban dio posvetimo načinu izgradnje (formalizacije/idiomatizacije) makedonskog teksta budući da se na ovoj razini, prema našem mišljenju, reguliraju pravila oblikovanja jezgrovitoga diskursa/sintagme rečenične, jednostavne rečenice i složene rečenice. Ovaj pristup ne treba miješati s jednostavnim opisom tzv. funkcionalnih stilova jezika (razgovorni, administrativni itd.), nego je riječ o *načinima pripovijedanja* (u duhu terminologije Koneskoga, v. Koneski, 1965.).

3.2. Od semantike prema formalizaciji (idiomatizaciji) makedonskog jezičnog teksta

Prirodni jezik odražava čovjekov svjetonazor, pa je prema tomu jezik odraz antropocentričkog sustava opisa objektivnog svijeta, što je za nas polazna pozicija. Odatle proizlazi da postoje dvije strane čovjekova *razmišljanja*. Prva je model percepcije svijeta ugrađen u svakom čovjeku i rezultat je genetskih mogućnosti te kolektivnog i osobnog iskustva. Drugu čine načini opisa svijeta (nominalizacija i linearizacija) u konkretnom jeziku, što također ovisi o zajednici koja se služi određenim jezikom, ali i o mogućnosti (stupnju sposobnosti za služenje jezikom, nadarenosti) pojedinca koji pripada konkretnom jezičnom kolektivu.

Prema tome, gramatički opis mora poći od univerzalne jezične semantike zajedničke

svim prirodnim jezicima (koji su postojali i koji postoje) i pokazati pravila građenja gramatike, formalizacije/formalizacijâ iskaza, pa čak i idiomatizacije makedonskog jezika. Pritom, gramatika suvremenog makedonskoga standardnog jezika mora poći od onoga što je norma (sa svim njezinim ograničenjima, v. prije), dok varijantnosti treba opisati kao jezičnu funkciju ili stilsku razliku.

Dakle, naš osnovni pristup polazi od semantike prema formi/strukturi, odnosno prema gramatici (v. Karolak 2001., Ruwet 1972.). To ne znači da našu gramatiku zamišljamo kao opis semantičkih kategorija, nego upravo obrnuto, koncipiramo ju kao ostvarivanje semantičkih kategorija u odgovarajućim strukturama ili u kombinaciji struktura. Mi objašnjavamo semantičku motivaciju uporabe konkretnih struktura u suvremenom makedonskome standardnom jeziku. Na primjer, semantička kategorija množine razmatrat će se ostvarena u strukturama (npr. množina kod imenskih riječi, množina kod glagola itd.). Tako se sama forma množine ne tumači kao semantičko-gramatička kategorija, nego obrnuto – kao realizacija odgovarajuće semantike strukture/forme.

Ovdje želimo ukazati na još jednu značajku. Naša gramatika po definiciji nije ni povijesna ni dijalekatska. Povijesne, odnosno dijalekatske činjenice nužno navodimo kao objašnjenja činjenica suvremenog standarda te kao funkcionalne, odnosno stilske različitosti (npr. tvorba glagolskih imenica nastavcima –ниє/-ъє: *осветление* – *осветлување*, tvorba zbirne množine i bez nove jotacije: *цветје* – *цвекје*).

Naša semantička koncepcija ne znači puko pokazivanje značenjskih opozicija. Ne polazimo, na primjer, od formalnih razlika između svršenog i nesvršenog vida, već polazimo od koncepcije postojanja jednostavnih vidova (trenutnog i trajnog), čijim se kombiniranjem dobivaju složene vidske konfiguracije u kojima dominira trenutak ili trajanje. Postojanju ovih vidova odgovara postojanje jednostavnih i od njih izvedenih složenih pojmova. Tako je, na primjer, jednostavan pojam *вєрба* (vjera) izražen kao jednostavan kontinuativan vid glagola *вєр-ува* (vjer-uje). Dodavanje morfema s vlastitim, autonomnim vidskim vrijednostima (npr. prefiks za momentni vid *po-* (*no-*)) tvori složeni pojam i automatski složeni glagolski vid – inhoativni: *новєрува* (povjeruje) itd. Dakle, osnovni pristup na kojemu temeljimo gramatički opis SMSJ ima opći karakter. Prihvaćamo zaključak o postojanju dviju razina prirodnih jezika: pojmovnu razinu, koja podrazumijeva brojnost pojmova i brojnost pravila njihova kombiniranja, te razinu struktura, koja obuhvaća brojnost iskaza pridruženih pojmovima i brojnost pravila njihova kombiniranja, odnosno pravila spajanja jednostavnih iskaza u složene iskaze, što se sve svodi na različite primjere linearizacije teksta SMSJ. Nadalje, to znači da, na primjer, termin *glagolski vid* rabimo za kategoriju vidskih pojmova, dok terminom *forme/pokazatelji glagolskoga vida* označavamo iskaze koji proizilaze od vidskih pojmova.

Napuštajući na trenutak glavnu temu, želimo istaknuti da je problematika gramatike vida u makedonskom jeziku gotovo u cijelosti obrađena u radovima proizašlima iz projekta *Glagolski vid (aspekt) u makedonskom jeziku (Глаголскиот вид (аспектот) во македонскиот јазик)*, v. radove Karolaka 2003., Panovske-Dimkove 2002, 2003., Spasova 2002., Tofoske (rukopis). Iz ovih se radova može vidjeti naš pristup u konkretnoj obradi jednoga vrlo značajnoga područja za makedonski jezik .

Ovakav pristup dosljedno primjenjujemo i u svim drugim opisima gramatičkih pitanja (npr. pojam određenosti nasuprot pokazateljima određenosti u SMSJ-u i njihovu funkcioniranju u tekstu, pojam množine u SMSJ nasuprot pokazateljima množine u SMSJ-u, tipovi množine i njihovo funkcioniranje u tekstu itd.).

Ovakav pristup odbacuje mogućnost postojanja jalovih diskusija na temu je li glagolski vid gramatička, leksička ili leksičko-gramatička kategorija te se, sa svim ograničenjima, odnosi i na opis kategorije postpozitivnoga člana (mak. ПОСТПОЗИТИВЕН ЧЛЕН) i na sekundarnu prijelaznost u makedonskom jeziku itd. Njihova se distribucija treba promatrati kao varijantnost u jezičnom tekstu budući da to nalaže objektivna situacija kulturnog idioma makedonskog jezika. Nadalje, spomenimo kako isto tako sumnjiv postaje u našoj znanosti često rabljen termin *gramatikalizacija*, npr. gramatikalizacija sekundarne prijelaznosti u primjeru: mak. *gu kachu skalume* prema *se kachu no skalume*.¹⁴ Termin eventualno možemo prihvatiti prilikom objašnjenja povijesnog razvoja ovih sintagmi. Iz toga proizlazi da termin *gramatikalizacija* prihvaćamo kao povijesni, a ne kao sinkronijski. Za nas ova promjena predstavlja suvremenu jezičnu činjenicu (v. Spasov 1981., Januševa 2004.).

3.3. Opis fonetske i fonološke razine

Fonetsko-fonološka razina treba se opisati kao poseban dio jezične stvarnosti, što je općeprihvaćeno mišljenje u znanosti, međutim ovdje se možemo zapitati treba li ovaj opis biti morfonološki pridružen opisu fonetskih obilježja glasova. Takav je pristup primijenjen u generativno-transformacijskim gramatikama. S druge strane, u *klasičnim gramatikama* slavenskih jezika susrećemo se s određenom konfuzijom. Naime, fonološkim se opisom opisuju fonetska obilježja glasova, a da se pritom ne razmatra njihova funkcija u tekstu, dok se termin *glas* izjednačava s terminom fonem. Mi uvodimo novost budući da prihvaćamo postojanje dvaju sustava: fonetskog s jedne i fonološkog sustava s druge strane (v. Savicka, Spasov, 1997.). Na ovaj su način u fonetskom sustavu prikazani svi potencijalni i ostvareni glasovi makedonskog standardnog jezika u svojim pozicijama, dok na razini fonološkog sustava promatramo funkciju glasova, odnosno predstavljamo foneme SMSJ. Ovo znači da se teorija i metoda opisa fonetskih i fonoloških činjenica oslanja na teoriju strukturalne fonologije i da se ne proučavaju pravila distribucije. Njih svrstavamo u razdio gramatike koji obrađuje tvorbu riječi. Ovo nadalje znači da prihvaćamo prašku fonološku teoriju provodeći neke bitne modifikacije koje u svojoj osnovi predstavljaju kompromis između praškog strukturalizma i distribucionalističke fonologije. Ovdje prije svega prihvaćamo definiciju fonema kao jedinice koja odlučuje o značenju izraza i gramatičkih formi. S druge strane, fonem isto tako shvaćamo kao zbroj konkretnih fonetskih realizacija, kao društveno stabilan glasovno-artikulacijski tip. Posljedica je takva pristupa stavljanje većeg naglaska na fonetski opis, bez ograničenja samo na njihova distinktivna (razlikovna) obilježja, kao i opisivanje tipičnih realizacija segmenata.

Isto tako smatramo da je kao poseban dio nove gramatike SMSJ, potrebno uvesti pravopisna pravila. Koliko god bio neuobičajen u odnosu na poznatu gramatičarsku praksu, ovakav je pristup u našem slučaju opravdan. Naime, makedonski je pravopis prije svega

fonetski, djelomično fonološki, što znači da u maksimalno dopuštenoj mjeri odražava glasovnu sintagmatiku teksta, da nije sustav neovisan o fonetici i morfonologiji, nego da predstavlja sliku realizacije ovih sustava. Na taj način, pravopisna pravila postaju dio gramatičkih pravila u širem smislu riječi. Unošenje pravopisa kao dijela gramatike imalo bi u našim uvjetima i važnu didaktičku komponentu – čitatelju bi i govorniku standardnoga jezika mnogo jasnija postala pravopisna pravila, čime bi nestale beskorisne diskusije na temu zašto se piše ovako, a ne onako, zašto u standardnom jeziku nemamo *šva* vokal itd.

4. POVEZANOST OVE GRAMATIKE S DRUGIM OSNOVNIM DJELIMA KOJA SU U FUNKCIJI OPISA SMSJ-A

Kao što je poznato, Blaže Koneski je autor/koautor ili urednik niza djela posvećenih SMSJ-u. To su: *Gramatika makedonskog književnog jezika*, sva izdanja od 1965. do 1996. godine, *Pravopis makedonskog književnog jezika* iz 1950. godine u koautorstvu s Krumom Toševom (koji je osnova narednih pravopisa – 1969.–1998.), RMJ (1961.–1966./1996.), projekt *Terminološki rječnik* u MAZU (Makedonska akademija znanosti i umjetnosti – MAHY). Ovdje se ne radi samo o činjenici da je jedna osoba vodeća u njihovoj realizaciji, nego prije svega o činjenici da se sva ova djela nalaze u međusobnom skladu i da služe objašnjavanju istoga predmeta – suvremenog makedonskog jezika. Smatramo da je takav pristup uzajamnosti, dopunjavanja i osvjetljavanja istoga predmeta iz različitih kutova nužan i da je u dosadašnjoj praksi dokazan kao uspješan. Iz tih ga razloga i mi želimo nastaviti primjenjivati To znači da je naša gramatika usko povezana s dosad objavljenim djelima, ali i s onima što su u izradi, a to su: *Gramatika makedonskog jezika* (1965.–1996.), *Pravopis makedonskog jezika* (1950.–1998.), *Pravopisni rječnik* (1999.), *Rječnik makedonskog jezika* (2003.–), *Terminološki rječnik* (1978.–), *Rječnik makedonske narodne poezije* (1983.–), ali i *Rječnik makedonskih vlastitih imena* (1992.), *Rječnik makedonskih prezimena* (1994.–2001.), *Rječnik toponima* (1996.), *Intencijalno-sintaksički rječnik makedonskih glagola* (1992.–2000.), *Frazeološki rječnik* (2003.), *Rječnik stranih riječi* (2002.). Na ovaj će način, sva ova djela postati jednako pristupačna i jednako potrebna govorniku SMSJ, što znači da ga neće zbunjivati s naoko različitim rješenjima.

Dakle, intencija naše gramatike nije uvođenje promjena u odnos činjenica iznesenih u dosada spomenutim djelima, nego naprotiv, njezina je namjera predstavljanje jezičnog standarda i kulturnog idioma makedonskoga jezika koncem 20. i početkom 21. stoljeća i potvrđivanje opravdanosti dosadašnjih rješenja različitih jezičnih pitanja i uspješnosti njihova funkcioniranja u praksi.

5. NACRT-STRUKTURA GRAMATIKE

Gramatiku zamišljamo kao opis dvaju planova. Prvi plan sačinjavaju forma i sadržaj, a drugi plan pripada semantici/značenju. Prema tome, *Gramatiku* koncipiramo u dva sveska. Prvi svezak bi činila gramatika formi (struktura) SMSJ, a drugi semantička gramatika SMSJ. Iako se iz praktičnih razloga zadržavamo na opoziciji termina formalna prema semantičkoj

gramatici koja polazi iz teksta, ovakva podjela predstavlja podjelu na sintetičku i analitičku gramatiku prema interpretaciji Hjelmsleva (v. Hjelmslev, 1928. – 1953.).

Dvije se ovako zamišljene gramatike SMSJ mogu napisati neovisno jedna o drugoj, a ne onako kako planiramo. Bit ćemo iskreni i reći da neznamo jeli naša koncepcija dviju paralelnih gramatika (analitičke i sintetičke) u okvirima jednoga projekta dosada primijenjena u znanosti. Međutim, polazeći od znanstvenog kreda kojemu pripadamo, imamo namjeru stvoriti dvije gramatike prema istoj metodologiji služeći se istim jedinicama. Međutim, javlja se pitanje koja će od gramatika – analitička ili sintetička, zauzimati više mjesto u hijerarhiji. Prema metodologiji Hjelmsleva (v. Hjelmslev, 1928.) gdje je prvenstvo dano tekstu, treba najprije postaviti semantičku odnosno analitičku gramatiku. No, na tom se mjestu javlja još pitanje koje sugerira potrebu izrade opisa artikulacije (raščlambe) teksta – što će se napraviti u semantičkoj gramatici, a potom, polazeći od jedinica dobivenih kao rezultat analize, napraviti sintezu. Dakle, potrebno je pokazati mehanizme generiranja od jedinica do teksta, što će biti ostvareno u gramatici oblika.

Čista se gramatika formi ne može ostvariti. U prilog ovoj tvrdnji govori više ovakvih pokušaja (v. npr., Sintaksa suvremenog poljskog jezika Salonija i Świdzińskog, 1985.). Osim toga, sama po sebi takva gramatika ne bi imala značajniju primjenjivost (osim ako ne uzmemo u obzir da su opći principi formalne gramatike jednaki principima računalskih jezika, npr. *fortran*, *algol* i dr.). Ovo znači da ono što nazivamo formalnom gramatikom (koja prema našem shvaćanju ipak nije čisto formalna, budući da se radi o formama i njihovim značenjima, a ne o čistim formama uzetim izvan značenja) predstavlja sintetičku gramatiku čija je zadaća opis građenja diskretnih jedinica (sintagmi) iz osnovnih jedinica, odnosno opisivanje koje polazi od jedinica sistema a završava tekstem.

Podrazumijeva se da će sintetički svezak koji nazivamo formalnim, biti obratnog opisa od analitičkog sveska. Pritom ističemo kako nećemo primjenjivati dvije različite metodologije za svaki od predviđenih svezaka i ne bismo željeli da se takvo što protumači iz ovoga rada. To znači da su tumačenja tipa: formalna gramatika proizlazi isključivo iz forme, a semantička gramatika isključivo iz značenja, pogriješna, iako takva tumačenja mogu proizići iz dosljednog shvaćanja znaka kao dvostruke jedinice. Ovo znači odbacivanje koncepcije invarijantnosti (nepostojanje varijanata) i kretanje od varijantnosti (v. prije).

Svjesni hijerarhijske postavljenosti semantike nad formom, u koncepcijskoj podređenosti *Gramatike* ipak polazimo od formalne (sintetičke) gramatike kao prvog sveska, dok drugi svezak obuhvaća semantička (analitička) gramatika. Ovakva kompozicija proizlazi iz nelingvističke, no ipak prilično važne metodološke motivacije. Naime, radi se o jednostavnoj činjenici da se u dosadašnjoj školskoj praksi primjenjuje princip forma › sadržaj, pa s namjerom da nas čitatelji bolje razumiju prihvaćamo ovaj princip.

Zadaća je semantičke gramatike opis artikulacije (podjele) teksta, tj. iznalaženje jedinica sustava preko teksta. S obzirom na to da fonologija predstavlja rezultat druge artikulacije (usp. Martineovu tzv. dvojni artikulaciju jezika), postavljamo je na prvu (najnižu) razinu. Iz praktičnih razloga izdvajamo ju u poseban, treći svezak, koji je povezan s analitičkim tomom (semantička gramatika). Ovakva struktura polazi od činjenice da fonološke jedinice imaju funkciju (odnosno da predstavljaju funkcionalne jedinice) u građenju jezičnog teksta,

za razliku od fonetskih (artikulacijskih) jedinica, pa se fonetika i pravopis prirodno povezuju sa sintetičkim sveskom (formalna gramatika), a fonologija s analitičkim.

Predložimo sljedeći ustroj Gramatike predstavljen tomovima:

5.1. Prvi tom: Formalna gramatika SMSJ-a (Gramatika struktura SMSJ)

U ovom svesku planiramo pokazati gramatiku struktura, odnosno oblika, i to prema sljedećem redoslijedu:

- Prvo poglavlje: Opis fonetskoga sustava i pravopisnih pravila
- Drugo poglavlje: Morfonologija i tvorba riječi
- Treće poglavlje: Morfologija i morfosintaksa
- Četvrto poglavlje: Sintaksa: imenska sintagma, jednostavna rečenica, složena rečenica (parataksa i hipotaksa)
- Peto poglavlje: Strukturiranje teksta ovisno o njegovoj funkciji (stilistika).

Ovdje predviđamo predstavljanje oblika na svim spomenutim razinama u posebnim poglavljima, kao i opis sadržaja tih oblika. Ovim povodom ne bismo željeli ući u detaljnija objašnjenja. Njih planiramo iznijeti u drugome koraku razrade projekta, pri čemu zadržavamo pravo na određene izmjene koje ne zadiru u suštinu problema, što će proizaći iz same razrade. Međutim, već sada možemo reći da prema podjeli na gramatičke razine koju predlažemo, ovaj svezak, s obzirom na strukturu, shvaćamo kao jednak već postojećim gramatikama. Iznimku predstavlja knjiga: Strukturiranje teksta SMSJ-a, koja u ovom tipu gramatika nije zastupljena.

5.2. Drugi svezak: Semantička gramatika SMSJ-a

Semantičku gramatiku SMSJ-a planiramo započeti od razine teksta. Možda će ova koncepcija nekoga podsjetiti na koncepciju primijenjenu u generativno-trasformacijskim gramatikama koje su sazdane u okvirima ove škole i koje imaju sljedeći raspored: sintaksa, morfologija, fonologija (morfonologija, fonetika), međutim odmah želimo istaknuti da se naša koncepcija ne poklapa s ovom koncepcijom jer oblike i njihove sadržaje odvajamo u posebni svezak (v. prije). Naš je pristup možda bliži suvremenome kognitivizmu, odnosno koncepciji percepcije i stvaranja prirodnoga jezika u smjeru njegove uporabe u ljudskome životu. Dakle, kao što nam je poznato i iz lingvističke pragmatike, koristeći jezik stvaramo tekstove koji su namijenjeni informiranju o nečemu, postizanju nekoga cilja svojom informacijom, uvjeravanju nekoga, prisiljavanju sugovornika da učini neko djelo, odnosno

neku aktivnost u naše ime. To znači da ne govorimo izoliranim rečenicama i da pritom *ne razmišljamo* jesu li one jednostavne, nezavisnosložene ili zavisnosložene itd., nego govorimo tekstem, njegovim određenim formama i sadržajima tih formi. Govorimo tekstem koji može biti sastavljen, ovisno o njegovoj koncepciji i potrebi, od jednostavne ili složene rečenice.

Dajući naizgled detaljan opis, namjerno ga činimo vrlo općim budući da i iz njega samoga odmah proizlazi više pitanja na koja bismo zasad teško odgovorili. Uzmimo kao primjer prvu knjigu ovoga sveska pod naslovom Gramatika teksta SMSJ-a. Već se na početku nameće pitanje što će ona sadržavati. Jasno je da ćemo se tu zadržati na opisivanju mehanizama povezivanja, odnosno koherencije sintagmatskih jedinica svojstvenih tekstu. Sljedeći će korak biti točno određenje granica prve etape podjele, što nadalje znači određivanje inherentnih jezičnih jedinica i s tim u svezi pronalazak mehanizama koji povezuju ove jedinice. Dakle, tekstualna će razina biti sintaksa teksta, a potom će uslijediti opis sintakse jedinica dobivenih iz prve podjele (artikulacije) teksta, odnosno sintaksa i iskazi, gledani kao rečenice (*sentences*), a ne kao surečenice (*clauses*). Posljednji je dio sveska rezerviran za morfosintaksu, sintagmatiku riječi kao rezultat dijeljenja sintagma, odnosno morfologiju s podjelom na semantemske i na operatorske jedinice (jedinice koje nemaju semantičku funkciju).

Odatle proizlazi da je drugi svezak koncipiran u sljedećim knjigama:

- **Prva knjiga: Gramatika teksta SMSJ-a**

Gramatika teksta, kao što je i ranije bilo naznačeno, mora poći od mogućih tekstualnih tipova koji se stvaraju u prirodnom jeziku i koji su u krajnjoj liniji ovisni o pragmatiskim situacijama u kojima se može naći korisnik jezika. Pritom treba imati na umu kako osim empirijske pragmatike postoji i lingvistička/jezična pragmatika. One se u nekim situacijama mogu i ne moraju izjednačavati s obzirom na to da funkcioniraju kao autonoman sustav. Budući da se mi zanimamo za jezik, gramatika teksta mora biti posvećena lingvističkoj pragmatici. Prema tome, njezina koncepcija polazi od govornog čina (*act of speech*). Kao primjer možemo navesti analizu jednoga teksta koja se kreće od ilokucijskih činova i planiranih perlokucijskih efekata, pa sve do pragmatiskih aspekata referencijalnosti.

- **Druga knjiga: Sintaksa SMSJ-a**

U ovoj knjizi sintaksa polazi od semantike oblika, što podrazumijeva oblikovanje semantičkih kategorija u odgovarajuće sintaktičke strukture. Krećući od osnovne strukture rečenice (središnja struktura iskaza), odnosno od predikatno-argumentske strukture rečenice, promatramo predikate i njihove argumente. Pritom polazimo od jednostavne rečenice u čijim okvirima promatramo imensku sintagmu, dakle predikate prvoga reda, da bi potom proučavali predikate drugoga reda koji su predstavljeni preko različitih tipova složenih rečenica. U tom smislu, naša se koncepcija razlikuje od onoga što je primjenjivano u dosadašnjim sintaktičkim radovima makedonskih autora, gdje se predikatima smatraju jedino glagoli (glagolski i glagolsko-imenski predikat, v. Minova-Đurkova, 1994.). Za nas i

imenica može biti predikat prvoga reda. Predikate drugoga reda predstavljaju i neki veznici, a njihovi su argumenti zavisne odnosno nezavisne rečenice koje veže veznik itd. Ovakav je pristup usvojen u semantičkoj gramatici.

- **Treća knjiga: Morfologija SMSJ-a**

Iz prethodnoga proizlazi kako naslov *Morfologija* zapravo obuhvaća morfosintaksu, odnosno sintagmatiku formi kao diskretnih jedinica i njihova značenja. Dakle, polazimo od činjenice da su riječi sastavljene od leksičkih i gramatičkih morfema koji imaju svoj sadržaj, ali i svoje značenje, odnosno semantiku, i da upravo kombinacijom ovih morfema, odnosno njihovih značenja, nastaje značenje riječi. Prema tome, kombiniranje morfema u riječi semantički je motivirano, a mi smo upravo to ovdje dužni pokazati.

5.3. Treći svezak: Fonologija SMSJ-a

Ovaj je svezak u koncepcijskom smislu povezan s drugim sveskom. Naime, iako ih na prvi pogled razlikuje obilježje postojanja, odnosno nepostojanja značenja (forme imaju svoje značenje, dok fonemi nemaju), fonemi su povezani formama, odnosno njihovom semantikom, budući da oni imaju funkciju, tj. predstavljaju diskretne glasovne funkcionalne elemente građenja jezičnoga teksta.

Dakle, cilj je fonološkoga opisa SMSJ-a tumačenje funkcioniranja glasovnih jedinica u jezičnome tekstu, odnosno tumačenje onih kombinacija distinktivnih osobina koje sudjeluju u građenju morfema i riječi, ali i pokazivanje pravila distribucije fonema i njihovih alofona, specifičnih za SMSJ. Pritom, nužno odbacujemo pojam *arhifonem* pa stoga pokazujemo ograničenja u pojavi glasova u određenim kontekstima, odnosno početak, sredinu ili kraj riječi u SMSJ-u.

6. ZAKLJUČAK

Zaključak je jedinstven i sam se nameće.

Gramatika makedonskoga književnog jezika Blaže Koneskoga uvodi *znanstvenu revoluciju* ne samo u gramatički opis SMSJ-a nego i u gramatičke opise suvremenih slavenskih standardnih jezika. To nije djelo koje se *moralo* pojaviti u procesu konačne standardizacije makedonskoga jezika i koje je *moralo* ispuniti *zadaću dana*, nego je to znanstveno djelo na visokoj razini koje pruža i otvorene putove za svoju daljnju dogradnju. Znanstvena je obveza današnjih makedonskih jezikoslovaca nastaviti djelo Koneskoga i preko stvaranja nove znanstvene gramatike SMSJ-a afirmirati sva dostignuća njegove Gramatike i u teoretskom i u praktičnom pogledu. I, ako dopustite, profesoru dugujemo takvo obnavljanje njegova fundamentalnog djela koje će odgovoriti na zahtjeve suvremenoga trenutka.

LITERATURA:

- *Abecedar*, Atena, 1925.
- Вошњаковиќ, Џ., Бошњаковиќ, Ж., *Македонски језик*, Филозофски факултет, Нови Сад, 1986.
- Bray, R. de, *Guide to the Slavonic Languages*, London, 1951.
- Comrie, V., *Russian. In Shopen*, 1979.
- *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*, Том први, Dimitrovski, T., Širilov, T., Димитровски, Т., Ширилов, Т., Скопје, 2003.
- Friedman, V. A., *An Outline of Macedonian Grammar. Handbook of the Slavonic Languages* (Edited by Bernard Comrie and Greville Corbett), Routledge, 1992.
- *Грамматика по македонски јазик*, Неа Елада, Македонски оддел, 195.
- Грамматика на съвременния български книжовен јазик. Фонетика. Морфологија. Синтаксис, Издателство на Българската академия на науките, София, 1982.–1984.
- *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Grochowski, M., Karolak, S., Topolińska, Z. 1984., Warszawa, 1984.₁
- *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia.*, Grzegorzczukowa, R., Kallas, K., Kowalik, K., Laskowski, R., Orzechowska, A., Puzynina, J., Wróbel, H. 1984., Warszawa, 1984.₂
- *Грамматика современного русского литературного языка*, Наука, Москва, 1970.
- *Gramatika suvremenog srpsko-hrvatskog jezika, Савремени српскохрватски језик II. Синтакса.*, Stevanović, M., Стевановиќ, М., Научна књига, Београд, 1974.
- *Gramatika suvremenog srpsko-hrvatskog jezika, Stevanović, M., Стевановиќ, М., Савремени српскохрватски језик I., Увод. Фонетика. Морфологија.*, Научна књига, Београд, 1974.
- *Gramatika suvremenog srpsko-hrvatskog jezika, Kordić, S., Serbo-Croatian*, Lincom Europa, München–Newcastle, 1997.
- Hjelmslev, L., *Principes de grammaire générale*, Kopenhagen, 1928.

- Hjelmslev, L., *Prologomena to a Theory of Language*, Baltimore, 1953.
- Hockett, Ch., *A Course in Modern Linguistics*, The Macmillan Comp, New York, 1958.
- *Hrvatska gramatika*, Zavod za hrvatski jezik Hrvatskoga filološkog društva – Zagreb, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- *Интенцијално синтаксички речник на македонските глаголи*. 1–6, Institut za makedonski jezik „Krstе Misirkov”, Skoplje, 1992.–2000.
- Јанушева, V., Јанушева, B., *Проширување на валентноста на непрефиксираниите едноаргументски глаголски предикати во македонскиот јазик во говорот на Битола и Битолско*, Magistarski rad, Filološki fakultet „Blaže Koneski”, Skoplje, 2004.
- Јованова-Грујовска, E., Јованова-Грујовска, E., *Валоризација на колоквијализмите во македонската јазична средина*, Скопје, 2002.
- Karolak, S., *Od semantyki do gramatyki*, Institut slawistyki PAN, Warszawa, 2001.
- Karolak, S., *Semantyka i struktura aspektu macedońskiego* – rukopis, 2003.
- Kereski, K., Кепески, K., *Македонска граматика*, Државно книгоиздателство на Македонија, Скопје
- Kovaljov, N. S., Ковалёв, H., C., *Македонский язык*, Иваново, 1977.
- Koneski, B., Конески, B., *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје, 1965.–1996.
- Koneski, B., Тошев, K., Конески, B., Тошев, K., *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Скопје, 1950.
- Korubin, B., Корубин, B., *Јазикот наш денешен*, I–IV, Скопје, 1969.–1986.
- Korubin, B., Корубин, B., *На македонско граматички теми*, Институт за македонски јазик Крсте Мисирков, Скопје, 1990.
- Labroska, V., Лаброска, B., *Употребата на збирната и избројаната множина во македонскиот дијалектен јазик*, Придонесот на Блаже Конески за македонската култура:125–9, 1999.
- Lunt, H. G., *Grammar of the Macedonian Literary Language*, Skoplje, 1952.

- Mak Donald, *Норвешка граматика за странци*, Сигмапрес, Скопје, 2000.
- *Македонскиот јазик од 1945. до 1955. година*, Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазици. Филолошки факултет *Блаже Конески*
- Mareš, F. V., *Makedonská gramatika*, MANU, Skopljje, 1994.
- Minova-Đurkova, L., Минова-Ѓуркова, Л., *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*, Радинг Скопје, 1994.
- Minova-Đurkova, L., Минова-Ѓуркова, Л., *Стилистика на современиот македонски јазик*, Магор, Скопје, 2003.
- Misirkov, K. P., Мисирков, К. П., *За македонцките работи*, Фототипно издание по повод 100/годишнината од излегувањето на книгата. Приредил Блаже Ристовски, МАНУ, Скопје, 2003.
- Muljačić, Ž., *Opća fonologija i fonologija suvremenog talijanskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1972.
- Pandev, D., Пандев, Д., *Лингвистичките познавања на Мисирков*. Реферат поднесен на XXX научна конференција на XXXVI MCMJLK – во печат
- Panovska-Dimkova, I., Пановска-Димкова, И., *Лимитативната видска конфигурација во македонскиот јазик*, 3Д-Проект студио, Скопје, 2002.
- Panovska-Dimkova, I., Пановска-Димкова, И., *Видската категорија хабитуалност во македонскиот јазик*. Докторска дисертација. Филолошки факултет *Блаже Конески*, Скопје, 2003.
- Pianka, W., *Учебник по полски јазик*, Универзитет *Св. Кирил и Методиј*, Скопје, 1969.
- Pianka, W., *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, – во ракопис, 1990.
- *Правопис на македонски литературен јазик*, Просветно дело, Скопје, 1970.–1998.
- *Правописен речник на македонски литературен јазик*, Конески, К., Просветно дело, Скопје, 1999.
- Priručnik PL, *Manuel de linguistique appliquée*, Delegrave, Pariz, 1975.

- Prličev, G., Прличев, Г., *Кратка словенска граматика* (приредиле Д. Пандев и Д. Стефанија), Радио Охрид, Охрид, 1994.
- Pulevski, Đ., Пулевски, Ѓ., *Речник од три језика*, Београд, 1875.
- Pulevski, Đ., Пулевски, Ѓ., *Славјанско-населњенски-македонска слогница речовска за, – исправување; правословки-јзическо-писание*. I–II. knjiга, Народна печатница на Б. Прошекъ, Софија, 1880.
- Pulevski, Đ., Пулевски, Ѓ., *Славјанско-македонска општа историја*. Подготовка: Блаже Ристовски и Билјана Ристовска-Јосифивска, МАНУ, Скопје, 2003.
- Raguž, D., *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb, 1997.
- *Речник на личните имиња кај Македонците*, Stankovska, Lj., Станковска, Љ. Скопје, 1992.
- *Речник на македонската народна поезија 1–5*, Институт за македонски јазик *Крсте Мисирков*, Скопје, 1983.
- *Речник на презимињата кај Македонците*, 1–2, Институт за македонски јазик *Крсте Мисирков*, Скопје, 1994.–2001.
- *Речник на странски зборови во македонскиот јазик*, Belčev, T., Белчев, Т., Универзитет *Св. Кирил и Методиј*, Скопје, 2002.
- *Речник на топонимите*, Ivanova, O., Иванова, О., Институт за македонски јазик *Крсте Мисирков*, Скопје, 1996.
- Risteski, S., Ристески, С., *Една необјавена македонска граматика од 1944 година од Ѓорѓи Киселинов, Nikola Kosteski i Stojan Risteski, Никола Костески и Стојан Ристески*, Охрид, 1991.
- Ristovski, B., Ристовски, Б., *Кодификацијата на македонскиот современ јазик низ делото на Партенија Зографски, Ѓорѓија Пулевски, Петар Попарсов и Крсте Мисирков (со посебен поглед врз некои специфики на графијата)*, Зборник *Македонски јазик, литература и култура*: 43–53.
- Ristovski, B., Ристовски, Б., *Ѓорѓија М. Пулевски меѓник на нашата културно-национална историја*. Свечен собир по повод стогодишнината од смртта на Ѓорѓија М. Пулевски, МАНУ, стр. 27, 1996.

- *Речник на македонски јазик*, Скопје, 1961.–1966./1996.
- Ruwet, N. *Théorie syntaxique et syntaxe du français*, Éditions du Seuil, Pariz, 1972.
- Saloni, Z. Świdziński, M., *Składnia współczesnego języka polskiego*, Państwowe wydawnictwo naukowe, Varšava, 1985.
- Samardžija, M. (urednik), *Norme i normiranje hrvatskog standardnog jezika*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1999.
- *Sintaksa hrvatskog književnog jezika*, Katičić, R., HAZU, Zagreb, 1991.
- Spasov, Lj., Спасов, Љ., *Преодноста на глаголите во македонскиот јазик*. Докторска дисертација. Филолошки факултет Блаже Конески, Скопје, 1981.
- Spasov, Lj., Спасов, Љ., *Македонскиот XIX век наспрема македонскиот XX век (или: Прилог кон дискусијата за македонското јазично прашање во XIX век)*, Прилози за МАНУ: 63–67, 1997.
- Spasov, Lj., Спасов, Љ., *Значењето на Граматиката на Хорас Г. Лант за афирмација на македонскиот јазик*, Прилози за МАНУ: 91–113., 1998.
- Spasov, Lj., Спасов, Љ., *Резултативната видска (аспектна) конфигурација на глаголите во македонскиот јазик*, ракопис, 2002.
- Spasov, Lj., Спасов, Љ., (редакција), *Две американски граматика на современиот македонски стандарден јазик од Хорас Г. Лант и Виктор А. Фридман*, Скопје, МАНУ 2003.₁
- Spasov, Lj., Спасов, Љ., *Како Блаже Конески ја конципира историјата на македонскиот јазик*, Прилози МАНУ: 75–95., 2003.₂
- Spasov, Lj., Savicka, I., Спасов, Љ., Савицка, И., *Фонологија на современиот македонски стандарден јазик*, Детска радост, Скопје, 1997.
- Степанов, Ю., Степанов, Ю., *Основы языкознания*, Москва, 1966.
- *Терминолошки речник на македонскиот литературен јазик*, Проект на МАНУ, Скопје, 1978.–.
- *Толковен речник на македонскиот јазик*, Проект на Институт за македонски јазик Крсте Мисирков, Скопје

- Topolińska, Z., *Zarys gramatyki języka macedońskiego*, Uniwersytet Jagielloński
- Tofoska, S., Тофоска, С., *Теличната видска конфигурација во македонскиот јазик – ракопис*
- Toporišič, J., *Slovenska slovnica*, Založba Obzorja, Maribor, 1976.–2000.
- Trenevski, T., Трневски, Т., *Речник на жаргонски зборови и изрази*, Скопје, 1997.
- Usikova, R. P., Усикова, Р. П., *Македонски јазик*, Македонска книга, Скопје, 1985.
- Usikova, R. P., Усикова, Р. П., *Македонски јазик*, Филолошки факултет Блаже Конески, Скопје, 2000.
- Vidoeski, B., Видоески, Б., *По повод 25-годишнината од излегувањето на Граматиката на македонскиот литературен јазик од Блаже Конески. Македонски јазик XXVIII.: 203–206.*, 1977.
- Vinogradov, V. V., Виноградов, В., В., *Руски јазик*, Наука, Москва, 1947.
- Зборници посветени на Благоја Корубин 2000–2001. *Јазикот наш денешен.* 5–6. Едиција во чест на Благоја Корубин (редактор Снежана Велковска). Скопје: Институт за македонски јазик *Крсте Мисирков*
- Зборници од Млади македонисти 1993–1997 – 1993.–1997. *Научен собир на млади македонисти.* 1–3. Скопје: Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазици. Филолошки факултет *Блаже Конески*
- Zografski, P., Зографски, П., *Мисли за болгарскиот јазик*, Български книжици. I.1., 1858.
- Zografski, P., Зографски, П., *Кратка славенска граматика, составена од Архимандрита Парвения*, Книгопечатница-та Ц. Вѣстника, Carigrad, 1859.

(Footnotes)

¹ Termin znanstvena gramatika razumijevamo u opoziciji s terminom primijenjena gramatika, koji podrazumijeva gramatiku neposredno namijenjenu praktičnim ciljevima: lekturi i korekturi, osnovnom i srednjem obrazovanju, proučavanju makedonskog jezika kao jezika sredine, kao stranog jezika i sl., korekturnim softverskim programima itd.

² Terminom *болгарски (bolgarski)* Zografski je označavao makedonski, a ne bugarski jezik (*б'лгарски*).

³ Fascinantan je i opis glagolskih vremena i njihovih značenja. Polazeći od značenja glagolskih vremena, Koneski daje i za današnje uvjete najsuvremeniji opis sintakse makedonskog glagola. Isti je princip primijenjen pri opisu imenskih formi. Spomenimo samo opis glagolskog pridjeva u makedonskom jeziku tipa *оден, јаден, шетан, пренесен, усработен* i sl. (v. npr.,

Topolińska, 1995.)

⁴ Kao što ističe Vidoeski (Vidoeski, 1977.) u povodu 25. godišnjice izlaska Gramatike Koneskoga: *Pri rasporedu jezične materije Koneski izabire metodički postupak koji je najprimjereniji funkciji jezičnih jedinica u procesu komunikacije. U prirodnome redu grupa riječi on jasno razgraničava kategorijska značenja i funkcionalnu stranu jezičnih elemenata. I na tom je planu autor bio prinuđen vršiti reviziju u klasifikaciji nekih grupa riječi (usp. o pridjevskim zanjenicama i modalnim riječima), a s time i reviziju nekih termina.*

⁵ V. Pandev, D. 2003.

⁶ Usporedi riječi Pulevskoga: *Narodom se nazivaju ljudi koji su od jednoga roda i koji govore jednakom riječi i koji žive i družu se jedni s drugima i koji imaju jednake običaje i pjesme i veselje. Ti se ljudi nazivaju narodom, a mjesto u kojem živi narod naziva se domovinom tog naroda. Tako su i Makedonci narod i njihovo je mjesto Makedonija (Народ се велит људи коју се од еден род и коју зборувајет еднаков збор и коју живуваат и се другарат едни со други и коју имајет еднакви обичају и песни и весеља. Тије људите ју викајет народ, а место во које живуват народ се велит отечество од тој народ. Така и Македонциве ќе народ и местово нивно је Македонија) (Pulevski, 1875.)*

⁷ v. Misirkov, 2003.: 283 – 309.

⁸ v. Savicka, Spasov, 1997.

⁹ Proučavanja pokazuju da okviri u realizaciji fonema i pojave nekih alofona imaju dijalekatsku motivaciju. Usporedi varijantnost obične i izbrojane množine u makedonskome jeziku: mak. два денари – два денара itd. (v. Labroska, 1999.). Iz toga možemo zaključiti da je varijantnost standardnojezične norme u našim uvjetima prije svega dijalekatski uvjetovana.

¹⁰ Ova pitanja, kao što je poznato, predmet su opsežnih diskusija među makedonskim lingvistima (v. zbornike posvećene Blagoji Korubinu 2000.–2001., zatim zbornike znanstvenih skupova mladih makedonista 1993.–1997., zbornik *Makedonski jezik od 1945. do 1955. godine* i dr. (Македонскиот јасук од 1945 до 1955 година)

¹¹ Ovaj pregled sam za sebe nema ni funkciju ni cilj biti iscrpan o dotičnoj problematici, nego je namijenjen objašnjenju naše koncepcije.

¹² Upravo je tradicionalan pristup primijenjen u Gramatici suvremenog bugarskog jezika (v. Gramatika SBKJ 1982.–1984.). Interesantan je pristup M. Stevanovića (v. Gramatika SSJ, 1974.–1975.): njegova gramatika s pravom nosi naslov Suvremen srpskohrvatski jezik budući da je u duhu ženevske škole i već klasičnog opisa suvremenog ruskog jezika Vinogradova (v. Vinogradov, 1947.). Stevanović opisuje književni jezik kao sredstvo komunikacije jezičnog kolektiviteta/kolektiviteta koji govore ovaj jezik u različitim situacijama njihova općenja: službeno, neslužbeno, u sredini svoga dijalekta, u domaćoj sredini itd.

¹³ Za slovensku jezičnu situaciju Toporišič inzistira na terminu književni jezik (*slovenski knjižni jezik*) smatrajući da ni sadržaju ni pojmu ne odgovaraju termini književni jezik, standardni jezik i dr., u čemu je, prema našem mišljenju, u pravu.

¹⁴ Mak. ги качи скалите doslovno možemo prevesti sintagmom popeo je stepenice, odnosno svladao je stepenice, dok oblik mak. се качи по скалите prevodimo izrazom *popeo se stepenicama*.

